

GENÇ MÜTEFEKKİRLER DERGİSİ

(GEMDER)

e-ISSN: 2718-000X

Yıl: 3, Cilt: 3, Sayı:1

Haziran-2022

KITAP BİLGİLERİ

Hristiyanlık: Tarih, İnanç ve Uygulama
(İstanbul, KETEBE Yayınları, 2021, 436 sayfa)

Yazar: Mahmut Aydın

Değerlendiren

Hacer ÜMİT

YL Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens.

hacer.umat1@gmail.com

Orcid: 0000-0001-6819-8744

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Kitap İncelmesi

Makale Geliş Tarihi: 31.05.2022

Makale Kabul Tarihi: 01.06.2022

Sayfa Aralığı: 230-243

Ülkemizde Hristiyanlıkla ilgili kaleme alınmış birçok eser mevcuttur. Bunlardan birisi de Hristiyanlık üzerine önemli eserleri bulunan Mahmut Aydın'ın *Hristiyanlık: Tarih, İnanç ve Uygulama* kitabıdır. Günümüz dünyasının en kalabalık nüfusuna sahip dini geleneği olan Hristiyanlık ile ilgili bu çalışma "Hristiyanlığın ülkemiz insanı tarafından yeterince tanınıp bilinmediği tezinden hareketle" hazırlanmıştır. Kitap giriş ve yedi bölümden, son olarak da Müslümanların Hristiyan algısı ile ilgili sonuç niteliğinde bir ek bölümden oluşmaktadır.

Yazar kitabın giriş bölümünde İsa Mesih dönemine kadarki Yahudi düşünce yapısının genel bir resmini çizmiştir. Yahudilerin yaşadıkları tarihsel olayları ve bu olayları nasıl yorumladıklarını, Tanrı anlayışlarını, İsa Mesih'in dünyaya geldiği dönemdeki Yahudi toplum yapısı ile bölgenin siyasi durumu hakkında bilgi vererek sonraki bölümlerde aktaracağı konular öncesinde okuyucunun zihninde sağlam bir zemin oluşturmuştur.

Birinci bölümde ilk olarak İsa Mesih'in yaşamı ve öğretisi hakkında bilgi verilmiş daha sonra ise Pavlus'un öğretisi, öğretisini yaymak için gerçekleştirdiği misyon seyahatleri ve misyon stratejisinden bahsedilmiştir. Yazar bu bölümde İncillerin bir biyografi kitabı olmadığını hatırlatarak Rivayet İncillerini derleyenlerin İsa'yı nasıl tasvir ettiklerini, İnciller arasında karşılaştırmalar yaparak anlatım farklılıklarına, İsa'nın hangi özelliklerini ön plana çıkardıklarına yer vermektedir. Beşer İsa'dan Tanrısal İsa'ya geçmeden önce İsa'nın kim olduğu ve mesajı ile ilgili aktarılan bilgiler özet şeklinde maddeler halinde başlıklandırılmıştır. (ss. 36-50)

İsa'nın vaftiz edilmesini Mesih ilan edilmesi, tanrısal Ruhun İsa'ya inmesi olarak yorumlayan İncil derleyicilerinin İsa'ya vaftiz ile özel bir misyon yüklemesi, Eski Ahit geleneğinin bir devamıdır.

Eski Ahit geleneği İncil derleyicileri tarafından Hristiyanlık içerisinde yorumlanmıştır. Yazar bu sürekliliği, Eski Ahit'in Hristiyan öğretisindeki izlerini yer yer okuyucuya sunarak dini gelenekler arasındaki bağlantıyı, devamlılığı görünür kılmıştır.

Çarmıh öncesinde insanları tövbe ederek tanrıya itaat etmeye çağıran bir Yahudi peygamberi olan İsa Mesih daha sonra kendisine tapınılan tanrısal bir varlığa dönüşmüştür. İsa'nın tanrısallaştırılması sürecinin Yeni Ahitte İsa'ya atfedilen sıfatlarla başladığını ifade eden yazar, İncillerde yer alan ve İsa'nın ilahlaştırılmasında kullanılan "Mesih, Tanrı Oğlu ve İnsanoğlu" gibi sıfatların Yahudi geleneğinde, Yahudi kutsal metinlerinde, İncillerde ve Helenistik kültürdeki kullanımlarına örnekler vermiş, bu terimlerin hangi anlamlarda kullanıldığını aktarmıştır. (ss. 50-55.) Örneğin tarihsel süreçte mesajın muhatabı Romalılar olunca ilk Hristiyanlar tarafından mecazi anlamda kullanılan "tanrı oğlu" terimi ile İsa'nın Tanrı ile yakın olması değil Tanrı gibi ilahi vasfa sahip olması kastedilmiştir. (s. 59) Bu terimlerin İsa'nın geldiği dönemdeki ve Helen kültüründeki kullanımlarını görmemiz mesajın yeni muhataplarının İsa'yı nasıl algıladıklarını daha doğrusu nasıl algılamak istediklerini, zaman içerisinde İsa'nın tanımlanmasında, algılanmasındaki dönüşümü okuyucu için görünür kılmıştır.

Yazar bu üç sıfatı inceledikten sonraki sonuçlarla, İsa'nın kendisini nasıl algıladığı ve Tanrı ile ilişkisinin ne olduğu konusunda net bir bilgiye ulaşmanın mümkün olmayacağını ifade etse de Sinoptik İncillerdeki tarihsel İsa'nın, geleneksel Hristiyan inancının savunduğu gibi bir ilahlık iddiasında bulunmadığını aktarmıştır. Ayrıca kitapta günümüzün muhafazakâr Hristiyan teologlarının da İsa'nın Tanrının inkarnasyonu olmasının yeni Ahit üzerinden temellendirilemeyeceğine ve bu inanç esasının bizzat İsa tarafın-

dan dile getirilmediğine dair çeşitli ifadelerine yer verilmiştir. (ss. 62-63.)

Birinci bölümün sonunda, geliştirdiği Mesih merkezli öğretiyi daha çok kişiye ulaştırmak isteyen Pavlus'un misyon seyahatlerinde Paganların bu yeni inanca girmesi için kullandığı ikna yöntemleri ve geliştirdiği öğretiler anlatılmıştır. (ss. 77-78) Pavlus için önemli olan Hristiyanlığın yayılım alanını genişletip, kendilerine inananların sayısını artırmaktır. Otoriteyi dünyevi ve uhrevi olarak ikiye ayıran Pavlus, kişinin yöneticilere itaatini Tanrıya itaat saydığı için öncelikle beşeri otoriteye itaati gerekli görmüştür. Yazar Pavlus'un bu görüşü ile döneminin siyasi ve dini otoritelerinin karşısında duran İsa Mesih'in aksine mevcut otoritenin yanında duran statükocu bir şahsiyet olduğunu gösterdiğini açıklamaktadır. (s. 82)

Hristiyanlığın Pavlus ile yayılım gösterdiği coğrafya kültürel olarak çeşitlilik gösteren bir yapıya sahipti. Yazara göre bu çeşitlilik Hristiyanlığın şekillenmesinde çok etkili olmuştur. Paganlar Hristiyan olunca dillerini, kültürlerini, yaşam tarzlarını korumuşlar, sahip oldukları çeşitliliği bu yeni inanca taşımışlardır. Kitapta erken dönem Hristiyanlığı anlamak için Hristiyanlığın yayıldığı coğrafyanın dini, kültürel, sosyal çeşitliliğini farkında olmanın gerekliliği vurgulanmıştır. (s. 85)

Kitabın ikinci bölümünde Pavlus dönemi sonrasında Orta Çağ'a kadar Hristiyanlığın yayıldığı bölgeler, bu süreçte karşılaşılan problemler, Hristiyanlığın bu bölgelerde hızlı bir şekilde yayılmasının sebepleri, Gentilelilerin Hristiyanlığın mesajını benimsemeye nedenleri, nasıl ikna oldukları, benimsedikten sonraki beklentilerinin neler olduğu, onlara İsa Mesih nasıl sunuldu, bu konuda nasıl bir yöntem izlendi, bunun gibi pek çok sorunun cev-

bını bulabiliyoruz. Yazar bölümün başında Hristiyanlığı “birinci yüzyıldan itibaren içinden çıktığı Yahudi geleneğinden ayrılmaya başlayarak Roma imparatorluğu içinde şekillenen bir dinsel gelenek” olarak ifade ediyor.(s. 87) İsa Mesih’in mesajının Yahudi olmayanlar içerisinde yayılmaya başlaması ve yeni kiliselerin ortaya çıkması beraberinde bazı sorunları da getirmiştir. Kitapta Hristiyanların Yahudi geleneğinde olduğu gibi sünnet olup olmayacakları, Yahudi kökenli olmayıp Hristiyan olanların sünnet ve Musa şeriatının hükümlerini yerine getirip getirmeyecekleri ile ilgili sorulara Hristiyan gelenek içinde verilen cevaplara yer verilmiştir. (s. 89) Yeni kiliseler ile birlikte görev ve yetki sorunları, dini ve hukuki sorunlar gibi çeşitli sorunların çözümü için yerel ve ekümenik konsiller düzenlenmiştir. Konsillerde alınan kararların Kutusal Ruhun yönlendirmesi ile alındığı iddiası ile kararlar meşrulaştırılıp, tüm Hristiyanlar için bağlayıcı kılınmıştır. (ss. 100-101)

Pavlus’un şekillendirdiği İsa merkezli bu yeni inancın Roma İmparatorluğunda hızlı bir şekilde yayılması Roma yönetimi tarafından imparatorluğun devamı için tehdit olarak görülmüştür. Kitapta Romanın Hristiyanlara yönelik suçlamaları ve bunun sonucu onlara uyguladıkları baskı ve zulümler Neron Döneminden (ss. 54-68) başlayarak Diocletian Dönemine (ss. 284-305) kadar incelenmiştir.

Hristiyanlık, Konstantin döneminde 313 Milan Fermanı’yla Romanın meşru dinlerinden birisi oldu. Hristiyanlığın gücünden yararlanarak imparatorluğun birliğini ve Roma barışını temin etmek isteyen Konstantin, kilisenin işleyişine dahil olup İmparatorluğun birliğini tehlikeye sokacak her türlü ayrılıkçı fikrin karşısında durmuştur. Kitapta din ve devlet işlerinin birliği görüşünde olan Konstantin’in kilise ile ilişkisi ve teolojik tartışmalar içerisinde-

deki rolü hakkında bilgi verilmiştir. Hristiyanlık içerisinde bölünmelere sebep olan İsa'nın şahsı ve statüsü ile ilgili yaşanan teolojik tartışmalar hakkında genel bir bilgi verildikten sonra ilk yedi konsilin toplanma nedeni ve alınan kararlar tablo şeklinde okuyucuya sunulmuştur. Yazar dini sorunların çözümü için toplanan konsillerden biri olan ve ortak bir inanç bildirisi oluşturulan İznik konsilinin, Roma ya da İstanbul Patriği tarafından değil de siyasi bir idare yani imparator tarafından toplanmış olmasını vurgulayarak siyasi gücün Hristiyanlıktaki rolüne dikkat çekmiştir. (s. 157)

Roma Katolik Hristiyanlığı ile Ortodoks Hristiyanlığının içinde geliştiği siyasi ve dini şartlar birbirinden farklıydı. Üçüncü bölümde bu iki Hristiyan geleneğinin ortaya çıkış süreçleri, aralarındaki ortak özellikler, birbirleri ile ibadet, ritüeller, imparatorla ilişki konusundaki farklılıkları, Hristiyan geleneğine ve manastır yaşamına bakışları hakkında bilgi verilmiştir.

Dördüncü bölümde öncelikle Kilisenin elinde bulundurduğu siyasi güce karşı Avrupalı bazı idarecilerin papalığa başkaldırısı, Kilise ile siyasi otoriteler arasındaki siyasi güç mücadelesi gibi reform sürecine geçişte yaşanan tarihsel olaylar hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra Luther öncesi reform hareketlerine öncülük eden reformcular ve görüşleri, Protestan reformuna hazırlayan olaylar okuyucuya sunulmuştur. Rönesans düşüncesinin hâkimiyet alanının genişlemesi ve hümanizmin etkisi ile Kutsal Metin'in otoritesi sorgulanmaya başlamış, kilisenin yetkilerinin sınırlandırılması gerektiği görüşü belli kesimler tarafından kabul görmeye başlamıştır. Bu konuda yazar reform hareketlerinin amacının Katolik Kilisesi'ni ortadan kaldırmak olmadığını altını çizerek okuyucuya doğru bir okuma yapmasını destekleyecek dipnotlar sunmuştur.

Protestan reformunu şekillendiren Luther, Zwingli ve Calvin'in reformcu fikirlerini, İngiltere'deki Anglikan reformunu, radikal reformcular olan Anabaptistleri ve bu reform hareketlerine ait diğer alt kollar hakkında bilgi verilen bu bölümde bu reform hareketlerinin temel doktrinleri, amaçlarının neler olduğu ve reformasyon süreçleri hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca reformcular arasında karşılaştırmalar yapılarak aralarındaki fikir ayrılıkları okuyucuya sunulmuştur. Yazar Luther'in Hristiyanlığı Katolik Kilisesinin hâkimiyetinden kurtarmış olsa da siyasetin müdahalesinden kurtarmak istemediğini, siyasetin tıpkı Konstantin döneminde olduğu gibi Hristiyanlığı kendini meşrulaştırmak için kullandığını ifade etmiştir. (s. 200)

On yedinci ve on sekizinci yüzyıl Hristiyan coğrafyasındaki Hristiyan gruplar, yaşanan toplumsal ve dini olayların etkisi ve reformcu kiliselerin kendi içlerindeki bölünmelerin sonucu çeşitlilik gösteren bir yapıya sahipti. Kitapta Batı Hristiyanlığındaki bu grupların savundukları öğretiler, yayılım gösterdikleri coğrafya ve günümüzdeki mensup sayıları hakkında bilgi verilmiştir. (ss. 215-221) Yazar Protestan Reformu'nun dinsel otoriteyi dolayısıyla da Papalığın otoritesini sorgulamaya açmasının, bilim adamlarının da bazı kilise dogmalarını sorgulamasının önünü açtığını ifade ediyor. Hristiyan inancına ve dogmalarına meydan okuyanlara karşı Hristiyanların gösterdiği tepkilerin sonucu Deizm ve Pietizm gibi yeni dini oluşumlar ortaya çıkmıştır. Bu yeni dini oluşumlar hakkında da bilgi verilen bölümde, Hristiyanlığın bilimle ilişkisi de okuyucuya sunulmuştur.

Beşinci bölümde Katolik kilisesinin mutlak otoritesine karşı bir tepki olarak başlayan, reform süreci sonrası ortaya çıkan sekülerleşme ve modernite gibi konuların yanı sıra bu modern dünyaya

tepki olarak ortaya çıkan Fundamentalizm, Pietizm, Amerikan Evanjelizmi, Oxford Akımı gibi konular ele alınmıştır. Özgürlük, eşitlik gibi kavramların etrafında şekillenen ve dine meydan okuyan yenedünyanın, Hristiyan öğretilerine ve kutsala bakışının incelendiği bu bölümde sekülerleşme sürecinin doğurduğu sonuçlar, Protestan ve Katolik dünyasının modernite karşısında verdiği tepkiler, bu süreçte yaşanan siyasi olaylar ve sosyal sorunlar karşısında Kilisenin tutumu okuyucuya sunulmuştur.

Kitabı mukaddes ile ilgili yapılan araştırmalar sonucunda Kitabı mukaddesin güvenilirliği sorgulanmaya başlamıştır. Kitabı mukaddes tenkitçiliğine tepki olarak sekülerleşme süreci ve Hristiyan doktrinlerinin liberalleşmesinin önüne geçmek için fundamentalizm akımı ortaya çıkmıştır. Kitapta fundamentalistlerin Kitabı Mukaddes algılarının ne olduğu ve Kutsal Kitap'ın yorumlanması konusundaki fikirlerinden bahsedilmiştir. Fundamentalizmin modernist ve liberal düşünceler karşısındaki aşırılıklarının aksine daha ılımlı fundamentalistler zamanla kendilerini aşırı fundamentalistlerden ayırarak evanjelik olarak isimlendirmeye başlamıştır. Bu yeni hareket özellikle Amerikan toplumunda ve ardından etkili misyonerlik faaliyetleri ile Amerika dışında da etkili olan büyük bir güce kavuşmuştur. Kitapta bu yeni fundamentalistlerin daha fazla taraftar kazanmak için gerçekleştirdikleri faaliyetler, önemli fundamentalist liderler, Amerikan siyasetindeki etkileri ve misyonerlik faaliyetleri hakkında bilgi verilmiştir. Zaman içerisinde evanjelik hareket, eğitim kurumları, radyo ve televizyon gibi iletişim kanalları ile daha geniş kitlelere ulaşmıştır.

Yine bu bölümde Hristiyanlığın bir misyonerlik dini olduğunu hatırlatan yazar, Hristiyanlığın Roma'nın resmi dini olmasıyla beraber dini amaçlı misyonerliğine siyasi hâkimiyet boyutunun da

eklendiğini ifade ediyor. Hristiyan misyonerliğinin temel politikaları, misyonerlik faaliyetleri altında kurulan farklı coğrafyalardaki misyon teşkilatları ile önemli misyonerlerin faaliyetleri hakkında bilgi veren yazar, bu faaliyetlerin sömürgeci güçlerle yürütülmemiş olsaydı çok da etkili olamayacağını altını çiziyor. (s. 257)

Yirminci yüzyılda milli devletlerin ortaya çıkması misyonerlik faaliyetlerini de etkilemiştir. Batı sömürüsü karşısında bağımsızlıklarını kazanan devletler, Hristiyan misyonerlerine karşı güven-sizlikleri sonucu misyonerlik faaliyetlerini yasaklamıştır. Misyonerlik faaliyetleri ile Hristiyan olanlar bu dönemde diğer dinsel geleneklere yönelmeye başlamıştır. Kitapta bu durum istatistiksel olarak örneklendirilmiştir. Hristiyan misyonerlik faaliyetleri güç kaybetmeye başlayınca misyon faaliyetlerinin başarılı olabilmesi için yeni stratejiler geliştirilmiştir. Geliştirilen yeni misyon yöntemleri ana hatları ile başlıklar halinde kitapta yer alıyor. Her başlık altında Hristiyanların misyon stratejilerinde yapılan değişiklikler ile neyi amaçladıkları okuyucuya açıklanmıştır. Geliştirilen yeni stratejilerden biri de “misyonerlik” terimi batı sömürüsü ile bağdaştırıldığından, misyonerlik terimi yerine “evanjelizm” in kullanılmasıdır. Yazar bu başlık altında misyonerlik faaliyetleri bağlamında kullanılan terminolojinin değişmesine rağmen temel zihniyetlerinin değişmediğini okuyucuya hatırlatıyor. (s. 264)

Günümüz istatistiklerine ve araştırmalarına baktığımızda Protestan ve Katolik misyonerlerin son yüzyıllardaki misyon faaliyetlerinde, yeni misyon stratejilerinden birisi olan şartlara uydurma ve kültürlenme metodunu, üçüncü dünya ülkelerindeki misyonerlik faaliyetlerinde etkili bir şekilde kullandıklarını ve başarılı sonuçlar elde ettiklerini görmekteyiz. Hristiyan mesajını Batı kültüründen ayırıp toplumun kültürel şartlarına uydurarak sunulduğu

bu misyon anlayışının, daha önceki misyon anlayışlarından daha etkili ve verimli olduğu kitapta vurgulanmaktadır. Ayrıca kitapta, bu anlayış ile misyonerlerin mesajı sunmakla kalmayıp, toplumun sosyal, eğitim ve politik durumları ile de ilgilendiklerini bunun da misyonerliğin sadece dini değil sosyal ve siyasi boyutunun da olduğu açıklanmaktadır. (s. 266)

Altıncı bölümde Hristiyan kutsal metinlerini oluşturan kitaplar konu edinilmiştir. Bölüm içerisinde Eski Ahit kitapları hakkında ayrıntıya girmeden genel bir bilgi verildikten sonra Eski Ahit ile Yeni Ahit'in Hristiyan inancında neyi temsil ettiği, Hristiyanların kutsal kitap külliyatlarına niçin Eski Ahit'i dâhil ettikleri gibi sorulara cevap verilmiştir.

Yeni Ahit külliyatının oluşturan kitaplar temel özelliklerine göre üç sınıfa ayrılmıştır. Bu metinlerin oluşum süreçleri ve içeriklerinin neler olduğu, kronolojik olarak sıralanması, isimlendirilme süreçleri, rivayet İncilleri arasındaki ilişki ve farklılıklar ana hatlarıyla incelenmiştir. Ayrıca Rivayet İncillerini oluşturan dört İncil hakkında ayrı ayrı başlıklar halinde hangi konuları içerdiği, İncil yazarları hakkında ve İncil yazarlarının kaynak olarak neleri kullandıkları ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmiştir. Tüm bu bilgilerin yanı sıra İnciller içerisindeki çelişkilere de yer verilmiştir. Luka İncilinde aktarılan çelişkili bilgiler ile Yuhanna İncili ve Sinoptik İnciller karşılaştırılarak aralarındaki kronolojik çelişkiler, farklılıklar örneklerle açıklanmıştır.

İncillerin birbirleri ile ilişkisi hakkında Yeni Ahit araştırmacılarının yaptığı çalışmaların sonuçlarına da yer verilen bölümde, Sinoptik İnciller ile Yuhanna İncilindeki İsa tasvirlerinin farklılığına dikkat çekilmiştir. Sinoptik İnciller arasındaki ilişki üç İncil'den de örnekler kullanılarak ayrıntılarıyla okuyucuya sunulmuştur.

Bölümün sonunda ise hem Eski Ahit'i hem de Yeni Ahit'i oluşturan kitapların içeriği hakkında genel bir özete yer verilmiştir.

Yedinci bölümde Hristiyan inanç ve uygulamaları, Hristiyanlığın Teslis, İnkarnasyon, kefarete gibi temel doktrinleri ele alınmıştır. Bölüm içerisinde Hristiyan inancına göre vaftiz, evlilik, boşanma, ölüm, ahiret inancı, kutsal mekânlar, kilisenin yüklediği misyon gibi konulara yer verilmiştir.

“Teslis” başlığı altında Hristiyan geleneğindeki teslis inancı ile ilgili görüşler, Hristiyanların Baba Tanrı, Oğul Tanrı ve Kutsal Ruh'tan bahsederken neyi kastettikleri, Teslisin üç şahsının fonksiyonlarının neler olduğu, Teslis inancına yöneltilen eleştiriler, teslis karşıtı akımlar ile ilgili örnekler verilmiştir.

Zaman içerisinde doktrin haline gelen İsa'nın Tanrının inkarnasyonu olduğu inancının oluşum süreci hakkında bilgi veren yazar, İnkarnasyon doktrininin daha iyi anlaşılabilmesi için beşer olan İsa'nın nasıl ilahlaştırıldığını özet şeklinde tekrar okuyucuya sunmuştur. Yazar kitabın farklı bölümlerinde de hatta her bölümün girişinde geçmiş konularla ilgili özetler halinde okuyucuya dipnotlar sunmuştur. Kitapta günümüz Hristiyan bilim insanlarının, inkarnasyon doktrininin ve kefarete anlayışının literal anlaşılmasına karşı gösterdikleri tepkiler ve itirazlara da yer verilmiştir.

Komünyon ayininin anlamlandırılması ve uygulanmasındaki farklılıklar ve bunun sonucu kiliseler arasındaki bölünmeler hakkında bilgi veren yazar, Hristiyanların her ne kadar komünyonun birleştirici yönüne vurgu yapsalar da ona yüklenen teolojik anlamların günümüzde Hristiyan birliğini ciddi anlamda tehdit ettiğini okuyucuya hatırlatıyor. Kiliselerin bu konu ile ilgili ayrıştıkları en önemli teolojik farklılık, ekmek ve şarabın neyi temsil ettiği konusuyla ilgilidir. Katolik, Ortodoks ve Protestan kiliselerinin konu ile

ilgili görüşleri aktarılmıştır. Son olarak da Hristiyan geleneği içerisindeki önemli bayramlar, kutlanan bayramların kökenleri, bu bayramlar için yapılan hazırlıklar ve Pagan törenleri ile ilişkisi okuyucuya sunulmuştur.

Mahmut Aydın Hristiyanlık ile ilgili bu çalışmasının son bölümünde Kuran'ın verilerinden hareketle Müslümanların Hristiyanlara, Hristiyanlığa karşı nasıl bir tutum içerisinde olması gerektiği konusu üzerinde durmuştur. Yazarın bu konu ile ilgili daha önce çıkardığı müstakil bir çalışması mevcuttur. Konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için Mahmut Aydın ve Asım Duran'ın "Kur'an ve Hristiyanlar" kitabına bakabilirsiniz.

Kitabın bu bölümünde Mekke ve Medine dönemi olarak iki ayrı başlık altında, Kuran'da Hristiyanlar için kullanılan ifadelerin, Hz. İsa ve Hz. Meryem'in, İncil(ler)'in ve Hristiyanlığın nasıl ele alındığı örnek ayetlerle açıklanmıştır. Yazar tüm bunlar hakkında bilgi vermeden önce Kur'an'ın İslam dışındaki dini geleneklerden değil, onların mensuplarından bahsettiğini ve onları muhatap aldığıнын altını çizmiştir.

Mekke ve Medine döneminde inen ayetlerin içeriği Müslümanların içinde bulunduğu duruma göre farklılık arz etmektedir. Kuran'da Hristiyanlar ve inançlarıyla ilgili ayetlerin, indiği dönem içerisindeki olaylara ve nüzul sebebine göre nasıl anlaşılması gerektiğinin üzerinde durulmuştur. Yazar Mekke döneminde inen ayetlerin, kıssaların Hz. Peygamberi ve ilk Müslümanları motive etmek amaçlı olduğu bilgisini vererek bu dönemde inen Hristiyanlıkla ilgili ayetlerin bunu dikkate alarak okunması gerektiğini aktarmıştır. "Medine Dönemi" başlığı altında ise Medeni surelerde Hz. İsa'nın tanrısallaştırılması, İsa'nın ölümü, Hristiyanların inançlarında aşırılığa gitmesi gibi Hristiyanlara ve Hristiyan un-

surlara yapılan atıflara ayetlerden örnekler verilmiş, Kur'an'ın Hristiyanlara yönelik eleştirilerine örnekler sunulmuştur.

Yazar giriş bölümünde İsa öncesindeki Yahudilik tarihini, İsa'nın geldiği dönemde bölgenin sosyal, siyasi ve dini yapısını ifade edip, kitabın son bölümünde de Yahudi ve Hristiyanlara verilen ilahi mesajın "son halkası" olan Kuran'da Hristiyanlığın nasıl ele alındığını, Hristiyanlık ile ilgili ifadelerin nasıl anlaşılması gerektiğini okuyucuya sunmuştur. Böylelikle genel olarak değerlendirdiğimizde bu çalışma, İsa öncesini ve sonrasını içeren, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam geleneklerindeki yorumlanış farklılıklarına da dikkat çekerek, dini gelenekler arasındaki bağlantının görülmesini sağlayan oldukça kapsamlı bir çalışma olmuştur.

Eser, günümüz Hristiyanlığını şekillendiren her şeyi; Filistin bölgesinde doğan Hristiyanlığın bu coğrafyadan tüm dünyaya yayılışını, siyasi ve sosyal olaylar, bilimsel gelişmeler ve değişen düşünsel fikirler karşısında Hristiyanlığın tepkilerini ve dönüşümlerini, kendi içerisindeki fikir ayrıklarını, kısacası tüm bu olaylar zincirini okuyucunun zihninde boşluğa yer vermeyecek şekilde işlemiştir. Kronolojik olarak Hristiyanlığın tarihsel sürecini de gördüğümüz kitapta, siyasi gücü her zaman ya yanında ya da elinde tutan Hristiyanlığın, her şarta ve döneme ayak uydurarak etkinliğini ve gücünü korumaya çalıştığını görüyoruz.

Kitaptaki bazı bölümlerin giriş kısmında, okuyucuyu bölümün konusuna hazırlayacak önceki bölümlerle destekli bilgilere yer verilmiş, ardından da bölüm içerisinde incelenecek konular hakkında bilgi verilmiştir. Böylelikle okuyucuya geçmiş konuların anahtar noktaları hatırlatılarak konular arasındaki bağlantıyı kurmasına, okuyucunun bilgilerini tazelemesine olanak tanınmıştır. Ayrıca yazar, konular arası geçişlerde ya da bölümler içerisinde

okuyucuya düşünmesini istediği ya da düşünmesi gereken sorular yönelterek okuyucuyu yönlendirmiştir.

Hristiyanlığın ülkemiz insanı tarafından yeterince tanınıp bilinmediği tezinden hareketle hazırlanan bu kapsamlı çalışma, amacı doğrultusunda akademik alanda istifade edilebilecek önemli bir kaynak olmasının yanı sıra genel okuyucu kitlesinin de anlayabileceği açık ve anlaşılır bir dile sahiptir.